Operationele richtlijnen

→ 'Uitvoeringsbesluiten' van de UNESCO-conventie voor het koesteren van immaterieel cultureel erfgoed - goedgekeurd op 19 juni 2008

Sinds 19 juni 2008 is de 'UNESCO-conventie voor de bescherming van immaterieel cultureel erfgoed' (2003) volledig operationeel. Van 16 tot 19 juni 2008 kwam de Algemene Vergadering van de conventie van 2003 samen te Parijs, in de hoofdzetel van UNESCO. Die Algemene Vergadering bestaat momenteel uit de vijfennegentig landen – waaronder België – die de conventie ondertussen al geratificeerd hebben. Zij bespraken en keurden, na het aanbrengen van enkele kleine amendementen, de resultaten van het werk van het Intergouvernementeel Comité tussen 2006 en 2008.

Men zou, *mutatis mutandis*, het Intergouvernementeel Comité kunnen vergelijken met een raad van bestuur van een vzw en de Algemene Vergadering met een algemene vergadering. Het Intergouvernementeel Comité is samengesteld uit de vertegenwoordiging van vierentwintig lidstaten die de conventie al geratificeerd hebben. Zij worden verkozen voor een periode van vier jaar.
Tijdens de eerste, cruciale mandaatsperiode werd bij lottrekking beslist om de helft van de mandaten slechts twee jaar te laten duren, wat voortaan een gedeeltelijke vernieuwing om de twee jaar mogelijk maakt en toch ook continuïteit verzekert. De voorbije twee jaar, tot en met 19 juni 2008, was België lid van het Intergouvernementeel Comité van de UNESCO-conventie voor de bescherming van immaterieel cultureel erfgoed. Het waren de eerste twee, cruciale werkjaren van dit internationale comité omdat alle spelregels (huishoudelijk reglement, logo, werkwijze, gebruik van het fonds, verhoudingen tussen de organen, operationele richtlijnen rond de interpretatie van de verschillende artikels) tijdens die eerste mandaatsperiode werden bepaald. In vier vergaderingen in Algiers, Chengdu, Tokyo en Sofia werd in 2007 en 2008 door het comité gewerkt aan de samenstelling van die operationele richtlijnen, die de conventie in werking moeten stellen. Daarnaast werden tal van andere kwesties geregeld. Voor België (lees: de gemeenschappen) waren dr. Marc Jacobs (Vlaamse Gemeenschap) en Jean-Pierre Ducastelle (Franstalige Gemeenschap) de vertegenwoordigers.
Dit mandaat dat – net als voor bijvoorbeeld Frankrijk, Japan of China – door lottrekking tot twee jaar beperkt is, liep af op 19 juni 2008. De Belgische delegatie blikt tevreden terug op wat er tijdens die eerste twee jaren kon worden verwezenlijkt. België volgt voortaan, tot een eventuele herverkiezing in de toekomst, de bijeenkomsten van het Intergouvernementeel Comité op als observator en blijft volwaardig lid van de Algemene Vergadering.

OPERATIONELE RICHTLIJNEN

De vijfennegentig landen van de Algemene Vergadering hebben dus het samenhangende pakket richtlijnen goedgekeurd op 19 juni 2008 en vanaf nu kan de implementatie van de conventie echt van start gaan. Er wordt een vliegende start genomen. De lidstaten krijgen de kans om al voor 30 september 2008 de eerste voorstellen voor de internationale lijsten in te dienen.
De UNESCO-conventie van 2003 is onder meer een aanvulling en een antwoord op de UNESCO-conventie van 1972. Die conventie over monumenten en landschappen is vooral bekend door de lijst van het werelderfgoed. De conventie van 2003 gaat vooral over tradities, feesten, dansen, rituelen, verhalen, oude ambachten en geneeswijzen, over niet-tastbaar of immaterieel erfgoed. In de zopas goedgekeurde 'operationele richtlijnen' wordt vooral de nadruk gelegd op programma's voor het redden of koesteren van immaterieel erfgoed in gevaar. Staten kunnen voortaan jaarlijks – voor de eerste keer op uiterlijk 15 maart 2009 – een aanvraag indienen om met verdwijnen bedreigde vormen van erfgoed, waar dringend programma's rond moeten worden opgezet, op een lijst *('List of intangible cultural heritage in need of urgent safeguarding'*, artikel 17 van de conventie*)* te zetten.
Dit gebeurt als de gemeenschappen of landen in kwestie niet in staat blijken daar volledig zelf voor te zorgen. Ze kunnen dan een beroep doen op middelen uit een speciaal fonds van de conventie van 2003 binnen UNESCO en op internationale expertise. Uiteraard is dit niet voor Europese landen, maar wel voor ontwikkelingslanden bedoeld. Eind 2009 worden de eerste inschrijvingen verwacht en kunnen internationale hulpprogramma's starten. Er wordt wellicht vanaf 2010 ook jaar-

lijks een lijst van voorbeeldpraktijken (artikel 18 van de conventie) gepubliceerd. Uiteraard zijn we in Vlaanderen vooral geïnteresseerd in een sensibilisering en uitwisseling van informatie en expertise rond '*best practices*', bij voorkeur van uitstekende internationale projecten of van programma's die inspirerend zijn voor andere landen.

Verder is er ook de 'representatieve lijst van immaterieel cultureel erfgoed van de mensheid' (artikel 16 van de conventie). Voorheen bestond een programma van proclamaties van 'meesterwerken van immaterieel en oraal erfgoed van de mensheid'. Naast het Belgische carnaval van Binche (2003) en ommegangen in Ath en Bergen, heeft de Vlaamse gemeenschap er al dossiers rond ommegangsreuzen in Dendermonde, Mechelen en Brussel opstaan. Dit meesterwerkenprogramma is vanaf nu afgeschaft en vervangen door de nieuwe representatieve lijst. De negentig tot meesterwerken geproclameerde elementen worden bij de eerste bekendmaking van nieuwe inzendingen, in het najaar van 2009, automatisch opgenomen op de nieuwe representatieve lijst.
Vanaf nu kunnen jaarlijks nieuwe voorstellen worden ingediend door elke lidstaat, zo mogelijk met meerdere lidstaten samen. Dit kan voortaan jaarlijks voor 30 september. Met het oog op een eerste proclamatieronde in het najaar van 2009 is de eerste deadline voor het indienen van voorstellen voor opname in de *representatieve lijst van immaterieel cultureel erfgoed van de mensheid* vastgelegd op 30 september 2008. Het zijn de lidstaten die het dossier moeten indienen. In de praktijk gaat het in België dus om respectievelijk de Vlaamse, de Franstalige en Duitstalige gemeenschappen die bevoegd zijn voor immaterieel cultureel erfgoed.

Voor elke kandidatuur moet, door het land dat ze voordraagt bij UNESCO, aangetoond worden:
- dat het fenomeen voldoet aan de definitie van immaterieel cultureel erfgoed zoals beschreven in artikel 2 van de UNESCO-conventie van 2003 (zie kader);
- dat het opnemen van het element in de representatieve lijst bijdraagt zowel tot het verzekeren van de visibiliteit (van de conventie en van dit type erfgoed), van de bewustwording van het belang van immaterieel cultureel erfgoed en van het stimuleren van dialoog rond culturele diversiteit in de hele wereld;
- dat er maatregelen rond '*safeguarding*' worden uitgewerkt die toelaten het element te beschermen en te promoten;
- dat de kandidatuur voorgelegd wordt na de zo breed mogelijke consultatie van de betrokken gemeenschappen, groepen en indien relevant individuen en met hun vrije, voorafgaande en geïnformeerde goedkeuring;
- dat het fenomeen voorkomt in een inventaris van immaterieel cultureel erfgoed van de indienende staten.

Bij het ter perse gaan van dit artikel was nog niet bekend welke (overgangs)procedure gevolgd zou worden in Vlaanderen. Hiervoor wordt verwezen naar de websites van de administratie Kunsten en Erfgoed (www.vlaanderen.be/erfgoed) en het steunpunt (www.faronet.be).
Naast het internationale luik bevat de UNESCO-conventie van 2003 ook een hele reeks richtlijnen voor een eigentijds beleid rond '*safeguarding*' van immaterieel erfgoed op nationaal niveau. Het nieuwe Vlaamse Cultureel-erfgoeddecreet van 23 mei 2008 draagt alles in zich om hier performant op in te spelen. In volgende nummers van dit tijdschrift zullen we hier uitgebreid verder op ingaan. Heet van de naald wilden we u alvast het heugelijke nieuws meegeven dat op 19 juni 2008 te Parijs – met de goedkeuring van de operationele richtlijnen van de conventie van 2003 – geschiedenis werd geschreven.

www.faronet.be

CONVENTIE BETREFFENDE DE BESCHERMING VAN HET IMMATERIEEL CULTUREEL ERFGOED

Parijs, 17 oktober 2003

Artikel 2 - Definities

1. Het immaterieel cultureel erfgoed betekent zowel de praktijken, voorstellingen, uitdrukkingen, kennis, vaardigheden als de instrumenten, objecten, artefacten en culturele ruimtes die daarmee worden geassocieerd, die gemeenschappen, groepen en, in sommige gevallen, individuen erkennen als deel van hun cultureel erfgoed. Dit immaterieel cultureel erfgoed, overgedragen van generatie op generatie, wordt altijd herschapen door gemeenschappen en groepen als antwoord op hun omgeving, hun interactie met de natuur en hun geschiedenis, en geeft hen een gevoel van identiteit en continuïteit, en bevordert dus het respect voor culturele diversiteit en menselijke creativiteit. In deze conventie wordt uitsluitend rekening gehouden met het immaterieel cultureel erfgoed dat zowel compatibel is met bestaande internationale instrumenten voor mensenrechten als met de vereiste van wederzijds respect tussen de gemeenschappen, groepen en individuen, en met duurzame ontwikkeling.
2. Het immaterieel cultureel erfgoed, zoals gedefinieerd in paragraaf 1, manifesteert zich inter alia in de volgende domeinen:
   (a) orale tradities en uitdrukkingen, inclusief taal als een vehikel van immaterieel cultureel erfgoed;
   (b) podiumkunsten;
   (c) sociale gewoonten, rituelen en feestelijke gebeurtenissen;
   (d) kennis en praktijken betreffende de natuur en het universum;
   (e) traditionele ambachtelijke vaardigheden.
3. Bescherming betekent maatregelen treffen die erop gericht zijn de leefbaarheid van het immaterieel cultureel erfgoed te verzekeren, inclusief de identificatie, de documentatie, het wetenschappelijke onderzoek, de bewaring, de bescherming, de promotie, de versterking, de overdracht van immaterieel cultureel erfgoed, in het bijzonder door formeel en niet-formeel onderwijs, en het revitaliseren van verschillende aspecten van dat erfgoed.